

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi 1

Hafta 11

Prof. Dr. Haluk SELVİ

Haftanın Hedefi:

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkış sebepleri ele alınarak ona verilen ordu müfettişliği görevinin yetkileri hakkında bilgi verilecek, Milli Mücadele'nin ilk kıvılcımı olan Havza ve Amasya Genelgeleri üzerinde durulacaktır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

I. Mustafa Kemal Paşa'nın IX. Ordu Müfettişliği Görevi ve Samsun'a Çıkışı

İzmir'in kaderinin Paris'te belirlendiği sırada İstanbul'daki İngiltere hükûmeti temsilcisi, İstanbul hükûmetine bir nota vererek, Doğu Karadeniz Bölgesinde Rumlara yapılan saldırıların önlenmesini ve bölgedeki asayişsizliğin giderilmesini istemiştir. Aslında Samsun, Vezirköprü ve Merzifon civarında Pontus Rum çetelerinin Müslüman ahaliye saldırıları bu tarihlerde artmış, fakat İtilaf devletleri işi tam tersinden alarak bu bölgede meydana gelen olayların sebeplerini Türklerin Hristiyanlara karşı saldırıları olarak değerlendirmişlerdi. İngilizler, Karadeniz Bölgesi'nde asayiş sağlanmadığı takdirde buraları da işgal edeceklerini İstanbul hükûmetine bildirmişlerdi.

Hükûmet, İtilaf devletleri'nin baskıları sonucu, Anadolu'da asayişi sağlamak amacıyla ordu müfettişlikleri kurdu. Bu tasarı gereğince, Doğu Anadolu'daki IX. Ordu Müfettişliği'ne Mustafa Kemal Paşa tayin edildi. Paşa'ya verilen talimata göre Trabzon, Erzurum, Sivas, Van vilayetleriyle Erzincan ve Samsun şehri yöneticilerine ve bu bölgedeki askerî birlik komutanlarına gereken emirleri verebilecekti.

Bu geniş yetkilerle 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılan Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncesi; "Hakimiyet-i Milliyeye dayalı kayıtsız şartsız bir Türk Devleti kurmak"tı. O, Anadolu'ya ayak basar basmaz bu fikri uygulamaya koymuştur. Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919 Pazartesi günü sabah 06'da, kendisiyle birlikte 19 kişilik bir heyetle Samsun'a çıktı. Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra bölgedeki durumu Harbiye Nezareti'ne bildirmiş, gerçek suçun bölgede hak talep eden Rum ve Ermeni çetelerinde olduğunu, İngilizlerin bunları desteklediğini anlatmıştır. Ayrıca, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ordu ve milleti içten yaraladığını belirterek bu haksız tecavüzü sindiremeyeceklerini ve kabul edemeyeceklerini açıklamıştır. Ali Fuat ve Kazım Karabekir Paşalara çektiği telgraflarla da Anadolu'da olduğunu haber vermiştir.

Mustafa Kemal Paşa için tarihî görev başlamış bulunuyordu. Bundan sonra Osmanlı Devleti, bir süre iki elden idare edilecekti. Çünkü Mustafa Kemal, gittiği her yerde halkın arasına girerek İstanbul hükûmeti gibi onları sükûnete davet etmeyip, tam tersine düşman işgaline karşı harekete geçirmeye çalışacaktı.

II. Millî Teşkilatlanma ve Genelgeler

A. Havza Genelgesi

Samsun'da bir hafta kalan Mustafa Kemal Paşa, İngilizlerin varlığından dolayı burasının pek güvenli olmadığını düşünerek 25 Mayıs 1919'da Havza'ya geçti. Bu bölgedeki Rumların taşkınlıklarını önleyerek bölgenin asayişini sağladı. Anadolu'nun çeşitli merkezlerindeki kolordulardan düzenli olarak bilgiler aldı.

28 Mayıs 1919'da Havza'dan bütün komutanlara, yöneticilere ve millî kuruluşlara gönderdiği genelge ile yabancı işgallerinin giderek genişlediğini, bütün yurdun düşmanlar tarafından çevrilmiş bulunduğunu, bu işgallerin büyük ve heyecanlı mitinglerle protesto edilmesi gerektiğini bildirdi. Bu ikaz üzerine memleketin her köşesinde İzmir'in işgaline tepki olarak mitingler yapıldı. Özellikle İstanbul'daki mitinglerin çok heyecanlı geçmesi İtilaf devletleri'ni kızdırdı.

Mustafa Kemal Paşa'nın milleti mücadeleye sevk eden bu çalışmaları İngilizlerin gözünden kaçmadı. İstanbul hükûmetine baskı yaparak Mustafa Kemal'in İstanbul'a çağrılmasını sağladılar (8 Haziran 1919). Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki görevini sonuna kadar sürdüreceğini ve İstanbul'a dönmeyeceğini bildirdi.

B. Amasya Genelgesi

Bir aydan beri idareciler, askerî makamlar, millî teşekküller ve halkla yapılan temaslar ve yazışmalar Mustafa Kemal Paşa'ya çok cesaret vermiş ve millî harekâtın hızla gelişmekte olduğunu anlatmıştı. Ancak, Mustafa Kemal Paşa'nın bir komutan olarak, genel durumu artık idare etmesi mümkün değildi. Çünkü İstanbul'a dönmesi hakkında verilen emri dinlememesinden ve İngilizlerin ona karşı gittikçe artan şüphelerinden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın görevinde kalamayacağı açıktı. O, gireceği teşebbüslerin ve yapacağı işlerin bir an önce kişisel niteliğinden çıkarılmasını ve bütün milletin birlik ve dayanışmasını sağlayacak ve temsil edecek bir heyet adına yapılmasını istiyordu.

Mustafa Kemal ve beraberindekiler 12 Haziran 1919'da Amasya'ya geldiler. Halk gelenleri büyük bir coşku ve heyecanla karşıladı. Refet Bey, Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey'in de katkılarıyla, Mustafa Kemal Paşa'nın daha önce hazırlamış olduğu metin üzerinde yapılan çalışmalardan sonra Amasya Genelgesi (Tamimi) kabul edildi. Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat Abbas Bey'in kaleme aldığı metin 21–22 Haziran 1919'da yayınlandı. Bu genelgenin hükümleri şunlardır:

1. Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.
2. İstanbul hükûmeti üzerine aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi gösteriyor.
3. Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
4. Milletin içinde bulunduğu durum ve şartların gereğini yerine getirmek ve haklarını gür sesle cihana duyurmak için her türlü baskı ve kontrolden uzak bir millî heyetin varlığı zaruridir.
5. Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta hemen millî bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.
6. Bunun için bütün illerin her sancağından milletin güvenini kazanmış üç temsilcinin mümkün olan en kısa zamanda yetişmek üzere yola çıkarılması gerekmektedir.
7. Her ihtimale karşı, bu mesele millî bir sır olarak tutulmalı ve temsilciler, gereğinde yolculuklarını kendilerini tanıtmadan yapmalıdır.
8. Doğu illeri adına, 10 Temmuz'da, Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. O tarihe kadar öteki illerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de Sivas Genel Kongresi'ne katılmak üzere hareket ederler.

Amasya Genelgesi millî egemenliğe dayalı yeni bir Türk Devleti'nin kurulması için atılan ilk adımdır. Genelge ile İstanbul hükûmetinin acizlik içerisinde bulunduğu ve üzerine düşen görevi yerine getiremediği belirtilerek millet bağımsızlık için mücadeleye davet ediliyordu. Amasya Genelgesi, bu nedenle bir "ihtilâl beyannamesi" olarak da nitelendirilmektedir. İstiklal ve millî hâkimiyet prensipleri Erzurum ve Sivas kongrelerinin kararlarında da etkili olmuştur. Sivas'ta yapılacak olan kongrenin duyurulması ile işleri yürütme imkânının bu kongreye devir edileceği öngörülüyordu. Bu amaçla millî cemiyetler ve belediyeler üye seçerek kongreler yapmalıdır.